

onzedelijk en gevaarlijk

**Uitgave van het
Humanistisch Verbond**

Versijnt om de veertien dagen

**23ste jaargang nummer 16
24 augustus 1968**

Hoofredacteur: dr. A. L. Constandse

Redactieraad:

mr. dr. M. Rood-de Boer, prof. dr. J. C. Brandt
Corstius, H. Mozes, mej. E. van der Reijden,
R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof

Redactiesecretaris: F. C. van Soesbergen
postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 24641

Administratie, abonnementen en advertenties:
postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 24641
giro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijzen per jaar:
voor Nederland, andere E.E.G.-landen, Suriname
en de Antillen f 9,50,
overige landen f 12,-

Losse nummers f 0,50

In dit nummer (8 pag.) o.a.:

Prof. dr. J. P. van Praag: Onzedelijk en gevaarlijk
(pag. 1)

Mr. dr. M. Rood-de Boer: Impressies van een kongres
(pag. 4)

R. de la Rie: Een ouderwets goed boek (pag. 5)

S. v.d. Belt: Naar een nieuwe tijd (pag. 6)

E. van der Reijden: De Mammoetwet (4) (slot) (pag. 7)

TERWIJL de wereld angstig – en machteloo – kijkt naar de gebeurtenissen in Tsjecho-Slowakije, terwijl zich in de Verenigde Staten en elders een rassen- en klassenoorlog aan het ontwikkelen is en terwijl de hele politieke machinerie internationaal vast dreigt te lopen, heeft de paus zich opnieuw uitgesproken tegen de voorbehoedsmiddelen, ook tegen de pil. Het zou belachelijk zijn, als het niet zo tragisch was. De paus miskent blijkbaar ten enenmale de gevaren van de overbevolking. Daarbij gaat het nog niet terstond om de voedselvoorziening, maar nog direkter om de ruimte en de psychische gevolgen van ruimtegebrek. Die gevolgen zijn innerlijke onrust, maatschappelijk onbehagen, en toenemende agressiviteit. Daaraan mee te werken is in deze situatie onzedelijk en gevaarlijk.

MEN hoeft ons van katholieke zijde niet te wijzen op de zedelijke problemen van de geboortenregeling, noch op de noodzaak van bevolkingsuitbreiding in sommige gebieden van de wereld. Deze problemen zijn ons bekend en zijn opnieuw ter sprake gekomen op het Europese humanistische kongres in Hannover deze zomer. Maar begrip hebben voor schakeringen is het tegendeel van een ongeschakeerd neen. Het is het verschil tussen humanisme en dogmatisme, tussen verantwoorde menselijkheid en kleinburgerlijke bekrompenheid. Men kan niet inzien dat de uitspraak van de paus berust op duidelijke geloofsgegevens. Hij legt een verband tussen elke afzonderlijke daad van geslachtsverkeer en voortplanting, dat tekort doet aan een humane opvatting van liefdesverkeer, die moeilijk onchristelijk genoemd

kan worden. Dit alles komt op een moment waarop de kerk een potsierlijk proces is begonnen tot rehabilitatie van Galilei (of van de roomse kerk?) Maar de kerk blijft achter lopen.

HET valt dan ook nauwelijks aan te nemen dat er veel katholieken zullen zijn in West-Europa of Noord-Amerika die de uitspraak van de paus werkelijk au sérieux zullen nemen, al zal daardoor wel weer heel wat schuldgevoel ontstaan met de daarbij behorende onverdraagzaamheid en agressiviteit. Men kan wat dat betreft slechts medelijden hebben met de westerse clerus voorzover zij oprecht streeft naar een vernieuwing van het katholicisme en die zich op dit punt zo hopeloos klem gezet ziet. Maar het echte gevaar schuilt daarin, dat in de internationale organen en bij de internationale ontwikkelingshulp de machtigste geestelijke organisatie in de wereld onverminderd een verlammeende invloed zal blijven uitoefenen. De paus heeft op zijn wijze een bijdrage geleverd aan ellende, oorlog en revolutie. Wie denkt in dialektische schema's kan er misschien vrede mee hebben; wie werkt aan konstruktieve ontwikkelingen moet zich bedrogen voelen.

HET Vaticaans Concilie had vele ramen opengezet. Worden ze één voor één gesloten? En zo ja, waarover moet de dialoog dan nog gaan? Zit het Sekretariaat voor de ongelovigen in een schuurtje op het erf van een hermetisch gesloten huis? De nabije toekomst zal het leren.

J. P. VAN PRAAG

KRITISCH ALLERLEI

De pil (I)

DE pauselijke encycliek over het verbod tot beperking der geboorten, anders dan door sexuele onthouding, heeft een storm veroorzaakt, die nog lang niet is gaan rusten. In Engeland heeft kardinaal Heenan gezegd, dat de katholieken die de pil gebruikten wel niet onmiddellijk van die gewoonte afstand zouden kunnen doen, maar zij moesten daarom de kerk toch maar niet verlaten. 'Volgens sommige doktoren staat de medische wetenschap op het punt een veilige basis te verschaffen voor de geboortenregeling, gebaseerd op periodieke onthouding.' Daarop heeft de katholieke vrouwenarts Thomas Brogan gezegd: 'De kardinaal doet als iemand, die zegt dat kanker het volgende jaar wel genezen zal kunnen worden. Dat is mogelijk, maar niet waarschijnlijk.' Een collega van hem, John Ryan, zei: 'Die bewering is een tragische misleiding en geheel zonder medische grondslag.'

De pil (II)

DE Engelse Observer van 4 augustus heeft een aantal correspondenten uitgezonden om reacties te verzamelen van katholieken. Een Britse geestelijke bleek te hebben gezegd: 'Het ergste was voor mij wat ik beleefde in Lima (Peru) waar ik op een dag een vrouw van 21 jaar zag, die acht kinderen had. Zij woonde in een krot waarin ik niet eens mijn scooter zou willen stallen.' Wat de resultaten aangaat van periodieke onthouding, door de paus overigens alleen in uitzonderlijke situaties toegestaan, op honderd vrouwen die haar toepasten vond dokter Marshall 19,3 gevallen van ongewenste zwangerschap per jaar. Voor 15 tot 25% der vrouwen valt de methode om fysieke of psychologische redenen niet te gebruiken. In minder ontwikkelde landen kunnen miljoenen, die niet kunnen lezen of schrijven, en geen verstand hebben van de kalender, de p.o. in het geheel niet aanwenden. In Azië ligt de toeneming der bevolking tussen twee en drie procent per jaar. In Latijns-Amerika is de gemiddelde groei drie procent per jaar, maar in Venezuela 3,6%. Op de Philippijnen 3,4%. De bijgelovige katholieken daar vrezen doodzonde te begaan, als de paus hun geen toestemming geeft tot geboortenbeperking. En zo stijgt de ellende met de trouw aan het Vaticaan.

De pil (III)

CONCRETE situaties van psychische ellende geeft de Observer bij de vleet. De vrouw van een fabrieksarbeider had in zes jaar negen zwangerschappen met vijf miskramen. Zij had geprobeerd

de periodieke onthouding toe te passen, maar zonder enig succes. Het daarop volgende kind was abnormaal en de vrouw werd psychisch een wrak. Haar man koos daarna in het ploegenstelsel van zijn fabriek altijd nachtdienst, en vermeed samen te slapen met zijn vrouw. Als trouwe katholieken blijft hun slechts volkomen sexuele onthouding over. Een ander echtpaar 'aanvaardde als de wil van God' vier kinderen in drie en een half jaar. Een jaar lang onthielden zij zich van sexuele gemeenschap en werden er wanhopig door. Toen probeerden zij periodieke onthouding, maar de vrouw werd weer zwanger. Opnieuw vermeden zij elk contact gedurende negen maanden. Maar in de theoretisch veilige periode hadden zij daarna één keer gemeenschap. Het gevolg was een tweeling. Na zoveel ontberingen te hebben verdragen voor de paus riep de man uit: 'Als de paus nu de pil aanvaardt trek ik uit de kerk.'

De pil (IV)

DE Amerikaanse schrijver Michael Novak heeft in zijn boek 'Experiences of Marriage' het volgende geval beschreven. Een katholieke onderwijzer en zijn vrouw besloten, na de geboorte van vier kinderen als gevolg van periodieke onthouding, dat zij volkomen van seksueel verkeer moesten afzien. 'En zo is ons leven een strijd geworden om samen te blijven wonen ondanks de uitputtende worsteling, die wij moeten voeren om fysiek apart te leven... We slapen apart, we vermijden elkaars aanwezigheid en we onderdrukken de woorden en daden van tederheid, die zouden kunnen uitlopen op sexuele liefde.' Maar daar weet de paus allemaal niets van!

Belasting (I)

INTUSSEN is het Vaticaan heel actief in de weigering, om belasting te betalen aan de Italiaanse staat, voor inkomsten verkregen uit Italiaanse bedrijven, hypotheeken, aandelen, obligaties enz. De paus beroept zich op het concordaat, gesloten met Mussolini in 1929, en op een wet, die het fascistische bewind heeft uitgevaardigd in 1942. Verder betoogt hij, dat zijn aanwezigheid in Rome een bron is van toerisme, waarvan Italië veel voordelen plukt, en dat het Vaticaan kapitalen, in andere landen verworven, soms investeert in Italië. Zou het belasting moeten betalen, dan zou dit gaan - zo luidt het - ten koste van de eredienst, het katholieke onderwijs en derhalve van de religie. Er zijn voorts heel wat kerkelijke instellingen en

kloosters, die produceren voor de markt en zaken doen, maar aanspraak maken op belastingvrijdom wegens hun religieuze doelstellingen. Gelukt het niet helemaal te ontkomen aan omzet- en dividendbelasting dan verklaren zij, tot het Vaticaan te behoren...

Belasting (II)

NOG een pikante bijzonderheid, ontleend aan de NRC van 19 juli. Frankrijk voert zuivelproducten uit naar het Vaticaan, dat niet tot de Europese Economische Gemeenschap behoort, en dus buiten de gemeenschappelijke douanemuur valt. Vaticaanstad betaalt dan de prijs van de wereldmarkt, die een stuk lager ligt dan die binnen de EEG. Voor de Fransen is dit niet zo erg, want uit het landbouwfonds der EEG ontvangen zij een vergoeding, dus een exportsubsidie. Het Vaticaan krijgt echter goedkope zuivel... en importeert die ongecontroleerd weer met een behoorlijke winst in Italië, dus in de EEG terug. Nog iets slims: in de tijd van Mussolini schonk Italië aan het Vaticaan 1.750 miljoen lire. Sindsdien is de lire nog al in waarde gedaald, maar de curie beheerde de som zo voortreffelijk, dat die waardedaling prachtig werd opgevangen. Volgens een gewezen minister van financiën, Luigi Preti, is de portefeuille nu 100.000 miljoen lire waard.

Aflaten

IN Italië is een pseudo-geestelijke er in geslaagd - met uitbuiting van de achterlijkheid der Siciliaanse vroomheid - duizenden guldens te verdienen en op zijn bankrekening te zetten door het verkopen van... aflaten. Hij had een billijk tarief om de duur van het verblijf in het vagevuur aanzienlijk te verkorten, en gelovigen die iets op hun kerfstok hadden wilden wel iets goed maken. De ware priesters geloofden, dat de namaak-geestelijke echt was, zo stevig was hij in de leer en in de praktijk, en zij waren hoogstens jaloers op zijn succes. Het noodlot wilde dat de politie hem zocht voor heel iets anders: hij moest nog een straf uitzitten van zes maanden. Daar zal nu wel iets bijkomen...

Vruchtbaar

IN de encycliek Humanae Vitae heeft de paus verklaard, dat in zijn ogen de ware liefde vruchtbaar is en slechts zin heeft door nageslacht te verwekken. Vandaar deze reactie van A.E.M. van Blokland in de Volkskrant van 2 augustus: 'Wat zullen alle 'beminde gelovigen' die geen kinderen kunnen krijgen zich mooi overbodig voelen na het lezen van de encycliek op pagina 6 van de Volkskrant van 30 juli. Zij kunnen hun huwelijks meten wel opdoeken.'

LATER

*Later zal de boter duurder worden,
met natuurlijk nog een oorlog in de rug
en de jeugd
niet meer van wat het vroeger was.*

*Ook uit jou
zal dan een oud wijs leven spruiten;
geregen uit het korset
van wellicht kinderen
spiegel je de plooiën in een berglandschap
van versleten glorie.*

*En de bedgenoot,
zal hij niet te kwaadaardig blaten
naar de fles voor zijn verkalking?
Iets wat te hopen valt want
je droeg een stem,
te zacht voor diepe dingen.*

*Misschien nog alleen
kan je huis hetzelfde blijven,
dragend
het stoffige restant van herinneren;
met de glazen ogen gericht op een korfbalveld
en muren waarvan ik
de ziel nooit heb mogen voelen,
binnenskamers.*

*Ik zeg je:
het is triest te lachen,
als er niets te huilen valt.*

HANS VAN WEELY

In Rome draait de zon nog altijd om de aarde

Onder deze titel bracht de Volkskrant van 31 juli het verslag van een gesprek met Dr. Frans Saes, voorzitter van de katholieke artsenvereniging, over de pauselijke encycliek 'Humanae Vitae' van 29 juli. Wij ontleenen daaraan de belangrijkste passages.

'WIJ katholieken zijn net als de Tsjechen eensgezind van mening dat we aan wat meer vrijheid toe zijn. Maar van Rome en het Kremlin mag het niet. De klok wordt vijftien jaar teruggezet, onbegrijpelijk', aldus dr. Frans Saes (51). Zijn antwoord op het verbod van abortus uit medische noodzaak: 'Geen arts zal één moment aarzelen, omdat dit van Rome niet mag'... En verder: 'De mensen die de pil al gebruiken, zullen het eventjes moeilijk krijgen, maar daarna gewoon op de oude voet doorgaan. Ik zie ze niet zo gauw op periodieke onthouding overgaan. De katholieke artsen zullen, misschien na twee moeilijke nachten, weer recepten voor de pil schrijven. De pil is vaak écht nodig. Er zijn hier Indonesische gezinnen met baboes en zo, waar ieder jaar weer een kind kwam. Die vrouwen kregen er een echte psychose van. Dan is het gewoon medische noodzaak. Het zou onmenselijk, onchristelijk zijn het dan niet te adviseren. Maar daarmee houdt de encycliek helemaal geen rekening.' De paus vraagt de wetenschapsmensen betere methoden voor de toepassing van de periodieke onthouding (p.o.) te zoeken. Dr. Saes geeft niet hoog op van dit enige, door de kerk toegelaten middel tot geboortenregeling. 'Schillebeekx heeft eens op een congres gezegd: ik ken een gezin met vijf kinderen waarvan er drie uit de p.o. geboren zijn, een gezin met drie kinderen, alle drie door de p.o. ... en zo ging hij nog een tijdje door.'

'De paus zegt dat de pil tot huwelijksontrouw zal leiden, dat is gewoon onzin. Door de pil blijft de man veel meer trouw.' Volgens dr. Saes gaat de encycliek, vooral in haar visie op de betekenis van de seksualiteit totaal voorbij

'aan alles wat psychologie, psychiatrie en andere wetenschappen de laatste eeuw ontdekt hebben. Het lijkt die kwestie van Galilei wel. Geen zinnig mens zal nu nog aarzelen de seksualiteit van de voortplanting te scheiden en de seksualiteit op zich als een groot goed te zien, maar in Rome draait de zon nog steeds om de aarde.'

Volgens dr. Saes moeten de ouders, ondanks de zeer stringente verboden in de encycliek, helemaal zelf de verantwoordelijkheid nemen voor hun beslissingen. 'Deze pauselijke uitspraak heeft weer dat "wettische", dat onmenselijke, waar we vanaf dachten te zijn. De kerk wil de mensen weer precies gaan dicteren. Het doet me denken aan de vroegere bisschop Diepen van Den Bosch. Hij wilde dat er voor ieder gezin een aparte kapelaan kwam. Die zou dan precies vertellen hoe alles moest.'

De encycliek heeft echter volgens de Volkskrant geen invloed op de politiek die de KVP voert ten aanzien van vraagstukken of vragen van anti-conceptionele middelen in Nederland en hulp aan ontwikkelingslanden op het gebied van geboortenregeling. Dit blijkt uit een gesprek met mr. J. de Vreeze, lid van de Tweede Kamer voor de KVP en van de Kamercommissie voor de Volksgezondheid.

Over de wet die in 1966 werd ingediend door de toenmalige staatssecretaris voor Volksgezondheid dr. Bartels en de toenmalige minister van Justitie mr. Samkalden en die het in vrije verkoop brengen van anti-conceptionele middelen behelst, zei mr. Vreeze: 'Wij zijn vóór deze wet op het motief van de persoonlijke vrijheid en de persoonlijke verantwoordelijkheid. Het gebruik van voorbehoedsmiddelen is in Nederland een geaccepteerde zaak. Het is onze verantwoordelijkheid ten opzichte van het Nederlandse volk een wetsverandering op dit punt niet tegen te houden, zelfs te bevorderen. De uitspraak van de paus tast ons standpunt niet aan. Ik heb de overtuiging dat de hele fractie dit standpunt onderschrijft.'

DE STEM VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

MET diepe teleurstelling en grote ongerustheid heeft het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond kennis genomen van de pauselijke encycliek 'humanae vitae'. Hoewel het Hoofdbestuur niet direkt betrokken is bij deze pauselijke uitspraak, meent het toch met klem ertegen te moeten protesteren in verband met de konsekventies die deze uitspraak in de gehele wereld kan hebben. Het Hoofdbestuur meent, dat er minder dan ooit aan bezinning op een verbod van alle anticonceptionalia en vormen van abortus behoefte bestaat. Een dergelijk verbod kan alleen maar als gevaarlijk en onzedelijk worden bestempeld.

GEVAARLIJK is zo'n verbod, omdat de pauselijke uitspraak ertoe moet leiden, dat de toename van de wereldbevolking bevorderd wordt, met alle risico's daarvan, zoals tekorten in de voedselvoorziening en ruimtegebrek, en met als gevolgen: innerlijke onrust, maatschappelijk onbehagen en toenemende agressiviteit. Gevaarlijk evenzeer, omdat in de internationale organen en bij de internationale ontwikkelingshulp een van de machtigste geestelijke organisaties in de wereld, die de R.K. Kerk is, onverminderd een verlamrende invloed zal blijven uitoefenen.

ONZEDELIJK is zo'n verbod, als miskenning van de persoonlijke verantwoordelijkheid, als uiting van onbegrip voor de waarde van het menselijk leven in al zijn aspecten, en als poging tot autoritaire dwang in zeer persoonlijke zaken waarbij juist aan objectieve voorlichting behoefte is; onzedelijk tenslotte als een volslagen miskenning van de waarde van huwelijk en liefdebeleven, wanneer deze waarde in de eerste plaats in vruchtbaarheid wordt gezien.

HET Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond vertrouwt, dat allen die pogen hun leven redelijk verantwoord in te richten, deze pauselijke uitspraak zullen afwijzen als ontoelaatbaar.

HET HOOFDBESTUUR VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

Toen we pas een auto hadden, of nee, eerder al, toen mijn man wel al zijn rijbewijs had, maar 't er gewoon nog niet aanzat, om ons een eigen auto aan te schaffen en we zo af en toe er eens eentje huurden, om vader niet al zijn routine te laten verliezen, gingen we meestal 's zondagsmorgens heel vroeg op weg, langs stille wegen de polder in of naar vrienden, waar we dan zo tegen 't ontbijt aankwamen, want doorgaans startten we om een uur of half acht. Dan hadden we inderdaad het hele Nederlandse wegen-net praktisch voor onszelf alleen. Mijn man was dan al een paar dagen van tevoren druk in touw om mooie routes uit te stippelen en in die tijd hebben we heel wat streken van ons land gezien, waar je anders niet zo gauw heengaat, dat is een feit. Maar de ellende met een huurauto was, in ons geval tenminste, dat het haast nooit mooi weer was, als we hem hadden. Soms goot het bakken van de hemel en dan moesten we er toch mee weg, want je geeft tenslotte niet je dure centen uit, om een week-end lang voor 't raam te zitten kijken, hoe fijn hij wel voor de deur staat. Dus werd 's morgens voor dag en dauw het hele gezin, gehuld in truien en regenjassen, ingeladen, brood en koffie mee en gevulde koeken en krentebollen, in de hoop, dat we onderweg ergens een droog plekje tegenkwamen, om het allemaal naar binnen te werken. Over zon werd niet eens gesproken, we waren al heel tevreden, als mijn man op het butagas-stelletje water kon koken voor de koffie, zonder dat ik de paraplu erboven hoefde te houden.

Uit die tijd stamt een woord, dat in ons gezin een begrip geworden is, dat we nooit zonder grinniken kunnen zeggen, namelijk: 'het dijklichaam'. Dat was gewoon de dijk, die in Noord-Holland langs het IJsselmeer loopt, maar mijn man had het steeds maar hardnekkig over 'het dijklichaam' en dat dijklichaam moesten we volgen in de richting van Hoorn. Waaien dat het deed, onvoorstelbaar. En dan is het Noordhollandse landschap zeldzaam luguber. Zover je kijken kunt zijn er weilanden, vol zwart-witte koeien en daar tussenin kleine dorpjes. Op zichzelf is dat een groots gezicht, maar als daar dan grote grijze wolkenmassa's bovenhangen, is dat voor mij zo angstaanjagend, dat ik er altijd buikpijn van krijg. Die hele tocht was het dus de bedoeling, dat dat dijklichaam aan onze rechterhand lag, maar van tijd tot tijd sloegen we weer eens een verkeerde weg in, die ons prompt boosaardig naar de snelweg voerde en dan was het voor ons, onervaren weggebruikers, een hele toer, om die dijk weer te bereiken. Er op klimmen waagden we niet, want dan waren we er beslist onmiddellijk afgewaaid. En je zag er geen kip.

Gisteren hebben we onze dijk weer teruggezien, na zo'n jaar of vier. We hadden een van de dochters naar Medemblik gebracht en op de terugreis zei ik: 'Laten we langs jouw dijklichaam gaan.' Goed, dat deden we. De zon scheen en het landschap lag er opgeruimd en schoongewassen bij, niet luguber deze keer, maar langs de dijk was het niet stil meer. De ene camping na de andere kwamen we tegen, tjokvol tenten, caravans en, hoe kan het anders, windschermen, waar iedereen achter lag. In die vier jaar is deze streek dus ook alweer ontdekt. Gelukkig niet zo erg als onze westkust en nog steeds zonder kermistoestanden en toeristen-gedoe, maar de mogelijkheid om er de vakantie door te brengen, is er. Je moet er alleen geen buikpijn krijgen van grijze wolken en geen hekel hebben aan wind, dus voor mij is in ieder geval zo'n vakantie aan het dijklichaam niet weggelegd.

Impressies van een kongres

IN de week van 14 tot en met 19 juli werd in Hannover een Europees IHEU kongres gehouden. Het was vooral de bedoeling dat deze bijeenkomst van humanisten een bijdrage zou vormen in het kader van het internationale jaar van de mensenrechten. Of de twee kongresthema's: 'bescherming van het leven' en 'menselijke levensvervulling' uit de verf gekomen zijn, lijkt een beetje de vraag, maar een waardevolle ontmoeting van (ongeveer) gelijkgezinden is het kongres zeker geweest.

DE opening vond plaats, op grootse wijze, in de koepelzaal van de Hannoverse Stadthalle. Er werd omlijstende muziek gemaakt, — maar niet te lang — er werden verstandige dingen gezegd — maar niet te veel — en de juiste autoriteiten waren aanwezig — plezierig voor de organisatoren. Onze Duitse humanistische vrienden waren met bussen vol uit de hele Bondsrepubliek naar Hannover gekomen: er waren dan ook meer dan 1000 belangstellenden. Maar in de dagen daarna begon het kongres pas werkelijk te werken. Van tevoren waren artikelen geschreven over de twee kongresonderwerpen: een zeer helder, maar wel somber stuk over de bescherming van het leven door Douglas M. C. Mac Ewan (Ierland) en een aanzienlijk minder helder, misschien knap, maar voor gewone kongresgangers vrijwel onbegrijpelijk stuk door André Niel (Frankrijk). Op de plenaire zittingen kwamen daartoe uitgenodigde kommentatoren eerst aan het woord; een enkele maal nodigden ze zichzelf uit. Mevrouw Heroma was m.i. een van de weinigen die zinnig en puntig-kommentaar gaven. Vervolgens mochten geselecteerde aanwezigen uit de zaal, kenbaar aan hun gele kaart, iets in het midden brengen en daarna was de rest aan de beurt. Natuurlijk is deze opzet vele malen doorbroken. Er zijn altijd op kongressen, ook bij humanisten, mensen die keer op keer de micro pakken om een gloedvol betoog te houden dat nauwelijks iets van doen heeft met het onderwerp dat aan de orde is. Speciaal de Fransen waren ditmaal hierin sterk. De Engelse aanwezigen blonken uit in het maken van geestige, meestal duidelijke verklaringen vol understatementen en er was maar een enkele Duitser die een overbodig en te lang verhaal hield. Over de Nederlanders kan niets verteld worden, want geen hunner heeft in het openbaar commentaar geleverd op de kongresstukken (behalve mevr. Heroma). De Italiaanse groep, — altijd op dezelfde plaatsen gezeten, altijd elkander ondersteunend met bewonderende blikken en applaus —, vertelde nogal dikwijls hoe zij in Milaan te werk gingen... De voorzitters van de plenaire vergaderingen probeerden vervolgens ieder weer op het rechte spoor te zetten en de discussie te laten voortgaan. Op de slotzitting hebben de rapporteurs geprobeerd enkele rode draden weer te geven, die door alle plenaire bijeenkomsten hadden gelopen. Absoluut geen gemakkelijke opdracht.

IN de middagen werd in 9 kleine groepjes gepraat over verschillende zaken, zoals: humanistische denk-methoden, kunst en humanisme, jeugd, opvoeding en gezin enz. De taalproblemen, die in de plenaire zittingen keurig waren opgevangen door simultaanvertaling, waren groter in de kleine discussiegroepen, waar men elkaar moest helpen, het juiste woord te vinden.

Maar juist in deze kleine gezelschapjes, bestaande uit vertegenwoordigers van vele nationaliteiten, is belangrijk werk gedaan. Niet eens zozeer, omdat de discussies leidden tot gloednieuwe oplossingen voor problemen, maar wel omdat iedereen aan het woord kwam (althans in de meeste groepen kon komen) en omdat het werkelijk naar elkaar luisteren in de praktijk is gebracht.

De Duitse gastheren hadden alles voorbeeldig georganiseerd. Er werd op tijd, en lekker, geluncht; er waren vele, bijzonder gezellige feestelijkheden en exkursies; er was een klein postkantoor in de Stadthalle ingericht, er waren aparte first-day-stempels voor de liefhebbers; en er was zelfs een verpleegster aanwezig voor de mogelijke ongevallen. Ze heeft 't niet druk gehad.

WAS het dan allemaal rozegeur en maneschijn aan de internationale humanistische hemel in Hannover? Natuurlijk niet. Om een voorbeeld te noemen: de aanwezige jongeren en met hen vele, niet meer zo jonge mensen, vonden dat het kongres leed aan 'verbalisme'. Dat er te veel woorden werden gebruikt en dat er te weinig aanknopingspunten waren met de gewone werkelijkheid. Niet iedere voorzitter van de plenaire vergaderingen was echt berekend voor z'n werk. Niet elke discussiegroep was geslaagd en ook de gebruikelijke kleine boosheden kwamen voor. Maar dat was allemaal niet werkelijk belangrijk.

Wel belangrijk was de bijzonder inspirerende sfeer, die van het kongres uitging. We hebben veel kunnen horen en leren van datgene wat in onze zusterorganisaties omgaat. We hebben ons allemaal afgevraagd, of er geen onderdelen waren, die we in ons eigen werk konden toepassen. De meeste aanwezigen in Hannover zouden graag het volgende internationale kongres, dat in 1970 in Boston zal plaatsvinden, willen bijwonen. De enige aarzeling zat 'm in de kosten, die natuurlijk niet gering zullen zijn. Maar, als we nu eens beginnen te sparen? Alle Hannoverse kongresgangers zullen enthousiaste gangmakers zijn, om er voor te zorgen, dat over twee jaar een flinke Europese delegatie de oceaan oversteeft.

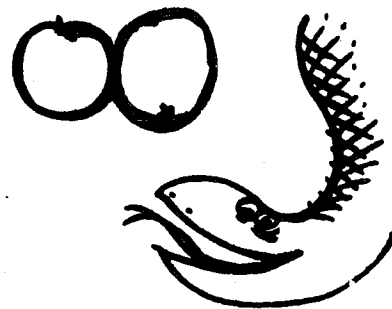
IN ongeveer dezelfde periode dat de IHEU in Hannover bijeen kwam, vergaderde in Uppsala de Wereldraad van Kerken. De resultaten zijn, naar men zegt, wat tegengevallen. Dat kan ook niet anders, want in Uppsala ontmoetten de instituten elkaar. In Hannover ging het niet om een treffen van organisaties, al dan niet versterkt, maar om een samenspraak van mensen. Er is weinig, dat zo stimulerend kan werken.

M. R.

MEDEDELING

Adreswijziging P. A. Pols, m.i.v. 3 juli 1968: Oude adres: Curaçolaan 16 c, Amersfoort. Nieuwe adres: Trekvogelweg 251, Amersfoort.

Variaties op het thema Adam en Eva door Cik Damadian.

Zakelijk: Koop jonathans, koop jonathans!

Ongeduldig: Je kon gretiger happen!

Realistisch: Zouden we niet eerst een woning zoeken?

Filosofisch: Ik moet wel: een hele mensheid wacht er op.

Een ouderwets goed boek

Deze recensie moet ik beginnen met de lezer iets op te biechten, het feit namelijk, dat 'De Achtervolgers') mijn eerste kennismaking was met Sjoerd Leiker, iets wat ik na lezing van deze roman wel betreurt. Ik hoop mijn achterstand in te halen, maar hoe gaat dat: er verschijnt zoveel en naar mijn mening is er in de Nederlandse literatuur de laatste decennia zoveel te bewonderen, dat je wel eens een steek laat vallen.**)*

OFSCHOON in 'De Achtervolgers' natuurlijk hoofd- en bijfiguren optreden, is het centrale gegeven van het boek toch eigenlijk meer een streek, De Grime Herne, een ontoegankelijk gebied aan de Friese kust (dat blijkens een natuurbeschermingsgidsje dat ik erop nasloeg, ook nu nog bewaard is gebleven), moerassig en onherbergzaam en juist daardoor sprekend tot de verbeelding van de jongens die er hun onstuijmige jaren doorbrengen. De invloed van dat gebied op de qua karakter zozeer uiteenlopende jongens doet wat naturalistisch aan: ze worden erdoor tot elkaar gedreven en vormen een streng besloten groepje avontuurzoekers. Als het avontuur zich niet steeds voordoet, fantaseren zij zich de geheimen en gevaren, zoals dat op hun leeftijd gaat. Nu is het naturalisme natuurlijk een lang voorbijgeen zaak maar om nog wel meer redenen doet dit boek een tikje ouderwets aan. Daarmee wil ik uitdrukkelijk niets denigrerends zeggen, want boeken van vroeger zijn zeker niet om die reden alleen minderwaardig. Het ouderwetse zit hem niet in de twee hoofddelers in de titel of in de opdracht: 'Voor Tine, mijn vrouw', al dragen die tot mijn indruk bij, het zit hem vooral in de wijze van beschrijving. Ik heb ergens - ik meen in de N.R.C. - gelezen, dat nogal wat passages uit De Achtervolgers aan Arthur van Schendel doen denken. Nu kun je met een slechtere auteur vergeleken worden, maar het vervelende van zo'n vergelijking is, dat je er al lezende niet gemakkelijk meer van los komt. Ik vond dat er veel in zat: de beschrijving is gedetailleerd en nauwkeurig, het verhaal vertoont, op een enkele uitzondering na, weinig vaart en de schrijver geeft zich alle moeite de taal als precisie-instrument te hantieren. Misschien kan ik mijn bewering het best met een voorbeeld verduidelijken; op blz. 70 wordt het gezicht van een van de bijfiguren beschreven als volgt:

'De kop van dr. Hunt staat in mijn geheugen gegrift als een woest landschap. Het was een gezicht vol knobbels en diepe groeven. Het voorhoofd was hoog en smal; het getuigde van verfijning, van een scherp intellect. Daaronder begon de primitieve laag: de zwarte wenkbrauwen, de scherpe, vorsende ogen. De zware neus met de brede neusgaten en de ruw gevormde, gevoelige mond voltooiden het beeld van een gelaat vol boeiende tegenstellingen. Eigenzinnig, geheimzinnig, uitdrukking gevend aan een emotionaliteit, die stond onder de tucht van een strenge zelfbeheersing. Het gezicht hield het midden tussen dat van een Terschellinger zee-kapitein en dat van een hoogleraar uit Oxford.'

DAT bedoel ik met ouderwets, want het is een wijze van beschrijven die u bij Wolkers of Claus, bij Raes of Hermans tevergeefs zult zoeken. Leiker staat dan ook ver af van het hoe-kige proza van modernere schrijvers, hij is een beetje breedspakig zelfs en dat kunt u positief of negatief waarderen, al naar uw eigen voorkeur. Voor mij heeft het woord ouderwets niets

depreciërend; integendeel, ik vind het wel knap, dat iemand anno 1967 nog Vanschendelaans kan schrijven, zonder in botte navolging te vervallen en ik aarzel niet het boek aan te bevelen voor al die lezers, die moderne literatuur vaak moeilijk te verstouwen vinden door de wat ruwere taal en de ruigere inhoud die daarin hun intrede hebben gedaan. Toch blijft de inhoud van 'De Achtervolgers' ook niet op het niveau van 'het betere jongensboek', zoals men misschien uit mijn introductie zou kunnen opmaken. De Grime Herne, de grimmige hoek, wordt een naam met een dubbelzinnige strekking, als de tweede wereldoorlog is uitgebroken en de jongens van weleer mannen zijn geworden, die het, ieder op eigen wijze, tegen de bezetter opnemen. Het wordt een gebied waar onderduikers worden verborgen op voor de Duitsers vrijwel onvindbare plaatsen, maar dat gaat gepaard met transporten door het hele land, met levensgevaar voor allen en tenslotte met de dood van de hoofdpersoon, Egbert van Haersma.

EEN boeiende en intrigerende persoonlijkheid is deze Egbert, die zowel aan het begin als aan het eind van het boek optreedt als de jongen, de man, die 'alles al wist'. De opmerking: 'Ik weet alles al' verbaast in het begin de jongens die nog op wilde jongensavonturen uit zijn en zich in hun pseudogeheimen verrast zien, maar de betekenis ligt duidelijk anders, want door zijn achtergrond en opvoeding is het de jonge Haersma vrijwel onmogelijk ergens nog genoeg in te vinden: alles is al geweest, is al doordacht en zinloos gebleken. En aan het eind is het zijn intellect, dat alle consequenties van zijn handelingen heeft voorzien, waardoor hij 'alles', ook het gruwelijkste, al weet. Egbert heeft, zelf afkomstig uit adellijke kring en met zorg en aandacht maar koel, kil, zakelijk opgevoed of zo u wilt gedruild, de 'gewone jongens' nodig om zichzelf te bewijzen en voor die 'gewone jongens', van wie Jan Ongeluk de interessantste is, is hij een imponerende, geheimzinnige, maar tenslotte om zijn grote persoonlijkheid gehoorzaamde figuur, iets wat het duidelijkst uitkomt als in de oorlog het jongensspel tot bittere ernst is geworden en het op organisatie en actie, maar vooral op feilloze discipline aankomt. Egbert zoekt in zijn medemensen dat, wat hij zelf het smartelijkst heeft gemist; vandaar dat zijn verklaring waarom hij tot zijn illegale activiteiten kwam, niet hol klinkt, een frase is, maar gewoon menselijk, ik zou haast zeggen humanistisch:

'Het gaat heel geleidelijk, (...) Je helpt iemand en dan zie je meer, dan zie je anderen en dan komt er een ogenblik dat je niet meer terug kunt. Dat moet je wel goed voor ogen staan. Het heeft te maken met medeleven, maar ook met het feit dat je jezelf niet wilt tegenvallen. Je wordt gedwongen voor anderen hetzelfde recht op vrijheid op te eisen dat je voor jezelf begeert. Als je anderen, onschuldigen of onnozelen, ziet vernederen, voel je jezelf beledigd.'

HET zou te ver voeren alle vrienden van Egbert te gaan beschrijven. Ik heb maar één bezwaar tegen hen: dat ze een beetje teveel bedacht zijn, teveel bijeen-geconstrueerd om mooie tegenstellingen in het boek te scheppen. Die komen er dan ook wel uit, maar de werkelijkheid in de wereld lijkt mij toch wel wat anders. Leiker heeft dacht ik teveel moeite gedaan om zoveel mogelijk milieus, zoveel mogelijk gods-

dienstige en politieke tegenstellingen tegenover elkaar te plaatsen. Dat levert interessante confrontaties op maar het is wel erg toevallig, dat juist deze jongens elkaar zo intiem ontmoet zouden hebben. De meest gechargeerde, maar toch wel interessante figuur is Jan Ongeluk, een jongen uit een uiterst links arbeidersgezin, vol achterdocht en haat tegen de 'gegoeden', die in 1934 in militaire dienst uitgestuurd zal worden om een werklozenoproer in Amsterdam te onderdrukken en dat weigert, die antimilitarist wordt maar desondanks als chauffeur deelneemt in de Spaanse burgeroorlog tegen de fascistten, stateloos wordt (Het is goed dat de schrijver ons er aldus nog eens aan herinnert, dat de meeste Nederlandse SS'ers hun Nederlanderschap allang terug hebben maar deze strijders tegen het fascisme niet!) en later steeds moeilijkheden ondervindt omdat hij voor communist of anarchist wordt aangezien of (nog erger!) dat is. Ik vind de figuur van Jan Ongeluk gechargeerd, omdat men in hem zo ongeveer alles tegenkomt wat er in zo'n milieu te verwachten valt en dat is met de andere vrienden, mutatis mutandis, ook het geval, waardoor ze moeilijk van type tot levende werkelijkheid worden. Niettemin is Jan de boeiendste van het stel, omdat door zijn optreden de klassentegenstellingen, het standsverschil waar beide partijen, zowel Egbert als Jan, onder te lijden hebben, het markantste uitkomen. Dat die toch in een vriendschap overbrugbaar blijken, is geen 'happy end', 'pour besoin de la cause', maar wordt door Sjoerd Leiker waar gemaakt in de confrontatie van die twee het hele boek door.

HET zou mij niet verbazen als Sjoerd Leiker met dit boek een brede kring van lezers zou aanspreken en mijns inziens verdient hij dat.

R. DE LA RIE

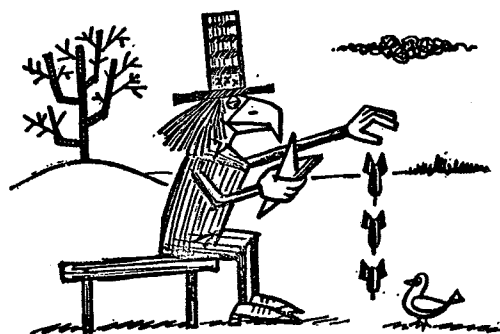
*) Sjoerd Leiker: *De Achtervolgers* (H. P. Leopolds Uitgeverij, N.V., Den Haag, 1967).
**) *In casu: de verhalenbundel 'Smalle bruggen naar de vrijheid'.*

Radiolezingen

(Hilversum I)

Zondag, 25 augustus 9.45-10.00 uur: G. Stuiveling: 'Uit humanistisch oogpunt'.

Zondag, 1 september 9.45-10.00 uur: H. J. J. Lips: 'In termen van geweld'.

Karol Baranieck:
Het goede hart van een havik.

Naar een nieuwe t,

'ZOALS alle christengelovigen hebben de leken het recht uit de geestelijke schat van de Kerk voornamelijk de hulpmiddelen van het woord Gods en van de sacramenten door bemiddeling van hun gewijde Herders met overvloed te ontvangen en met de vrijmoedigheid en het vertrouwen, die Godskinderen en broeders betamen, hun noden en verlangens aan hun Leiders voor te leggen. Naar de mate van de kennis, de bevoegdheid en de bekwaamheid waarover zij beschikken, zijn zij gemachtigd en meermalen zelfs verplicht hun mening uit te spreken in aan- gelegenheden, die het welzijn van de Kerk aanbelangen. Dit dient, waar het mogelijk is te ge- schieden door instellingen, die daartoe door de Kerk worden opgericht en altijd met waarachtig- heid, moed en voorzichtigheid, in eerbied en liefde voor degenen, die krachtens hun heilig ambt in de persoon van Christus optreden.'

WIE dit voor humanisten nogal patriarchaal klinkende stukje proza in zich heeft opgenomen zal nauwelijks kunnen vermoeden, dat juist deze regels de weg hebben gebaad voor een fundamentele verandering in democratische richting binnen de Rooms-Katholieke kerk. Het is ontleend aan de Constitutie over de Kerk van het Tweede Vaticaans Concilie. Op dit stuk volgde een decreet van de Paus over het herderlijk ambt van de bisschoppen in de Kerk, waarin we lezen: 'Het is zeer wenselijk, dat in ieder bisdom een aparte pastorale raad gevormd gaat worden, waarvan de diocesane bisschop zelf de voorzitter is en waartoe speciaal gekozen geestelijken, religieuzen en leken zullen moeten behoren. Tot de bevoegdheid van deze raad zal moeten worden gerekend het instellen van een onderzoek over alles wat tot de pastorale activiteit behoort, het vormen van een mening daarover en het trekken van praktische conclusies daaruit.'

EEN diocesane raad, aldus meende Mgr. Bluysen in de openingsrede van de diocesane van het Bisdom Den Bosch zich te moeten verontschuldigen, is geen liefhebberij van deze of gene bisschop of een eigenaardigheid van de kerk in Nederland, waarover het buitenland zich weer eens kan opwinden, maar een idee van het Tweede Vaticaans Concilie. Dit mag dan waar zijn, zoals uit het bovenstaande blijkt, maar men mag toch wel constateren, dat de R.K. kerk in Nederland deze wenselijkheid met voortvarendheid en enthousiasme tot werkelijkheid maakt.

Rooms-Katholiek Nederland is in beraad. In volledige openheid en op voet van gelijkheid discussiëren priesters en leken met elkaar over geloof en kerk. Pastoors en kapelaans roepen hun parochianen bij elkaar in gespreksgroepen. In de dekenaten zijn werkgroepen en dekenale raden in oprichting of reeds actief. In de diocesane raden scharen vertegenwoordigers van de gespreksgroepen uit de parochies en kloosters, dus leken, religieuzen en priesters zich om hun bisschoppen, die op de vergadering van de raad gewoon worden aangesproken met Mijnheer de voorzitter. Dit alles wordt, zoals u weet, overkoepeld door het Pastoraal Concilie te Noordwijkerhout.

ONDERWERP van alle gesprekken in huiskamerbijeenkomsten en vergaderingen is in feite de situatie, waarin het 'godsvolk' (een woord, waarmee katholieken zichzelf vandaag graag aanduiden) is beland, sinds Paus Johannes XXIII de ijzere gordijnen rondom de kerk heeft opgetrokken en de ramen en de deuren van de kerk heeft opengegooid onder het motto, dat er eens wat frisse lucht door moest waaien. Die frisse lucht is het moderne levensklimaat, want de R.K. kerk was een anachronisme geworden, een overblijfsel uit het Romeinse Rijk en uit de Middeleeuwen in gedachte, woord en daad. Door Paus Johannes staat men nu plotse- ling voor de vraag: Hoe kunnen we als kerk de confrontatie met de wereld van de twintigste eeuw doorstaan na een eeuwenlange politiek van zelfgenoegzaam isolationisme op bijna alle levensgebieden.

HET overleg, dat in Nederland op gang is geko- men, is op zichzelf reeds een uiting van een nieu- we, meer democratische geest. Men zou zelfs kun- nen spreken van een revolutionaire daad van formaat in een religieuze gemeenschap, waarin sinds mensenheugenis 'de Waarheid' uit bovenna- tuurlijke regionen langs de hiërarchieke weg op de gelovigen is neergedaald en waarin de rol van de leken beperkt bleef tot het gelovig vertrouwen op het Gezag, dat uit God was. Dit overleg betekent, dat men de waarde van de democratie heeft ont- dekt, ook in kerkelijke aangelegenheden, nu men als kerk staat voor de grote uitdaging, de open confrontatie met een geseculariseerde wereld. Ook andersdenkenden worden uitgenodigd deel te ne- men aan de discussies. In het Bisdom Den Bosch ontvingen de protestantse kerken, de joodse ge- meenschap en ook het Humanistisch Verbond een uitnodiging een vertegenwoordiger aan te wijzen, die als waarnemer en gesprekspartner met gelijke rechten als de andere leden aan de discussies in de diocesane raad kunnen deelnemen, uitgezonderd dan het stemrecht.

Als vertegenwoordiger van het H.V. heb ik nu twee bijeenkomsten bijgewoond en de redactie van Mens en Wereld heeft mij verzocht iets van mijn ervaringen tot nu toe te vertellen.

Diocesane Pastorale raad

DE diocesane raad is bedoeld als een overleg- orgaan in het Bisdom. Dat kan natuurlijk nog van alles betekenen. Maar ik wil, zei Bisschop Bluysen in zijn openingsrede, de raad heel se- rieus nemen. Is de raad een adviserend of een besluitvormend lichaam? De raad zal die vraag zelf mee in het overleg moeten betrekken en dus de eigen positie bepalen. In ieder geval is nu al zeker, dat de conclusies van de raad voor niemand vrijblijvend kunnen zijn. Ook niet voor de bisschop.

Uit deze woorden van de bisschop kan men op- maken, dat de diocesane raad eigenlijk nog in staat van wording verkeert. Al werkend en ex- perimenterend zal zij zich zelf moeten realise- ren in het democratiseringsproces van de R.K. kerk.

Dit eist tegelijkertijd en evenredig een mentali- teitsverandering, waarbij de eertijds onmondige leek uitgroeit tot de zelfstandige mondige mens, die wil en kan meedenken en meebeslissen ook in de zaken van de kerk.

Gezagsopvatting en gezagsbeleving

DEZE overschakeling van een autoritaire naar een democratische structuur is niet eenvoudig. Niet voor de priester, ook niet voor de leek. Dat bleek duidelijk bij de bespreking van het rapport gezagsopvatting en gezagsbeleving, het- zelfde dat in Noordwijkerhout niet de instem- ming van het concilie kon verwerven. In de dio- cesane raad van Den Bosch werd dit rapport behandeld aan de hand van een drietal vooraf geformuleerde resoluties. De discussiegroepen in de raad werden aan het werk gezet met de opdracht op deze resoluties positief of negatief te reageren. Uit de verslagen van de discussie- groepen blijkt, dat men in het algemeen meer waardering had voor de resoluties, dan voor het rapport zelf.

Als humanistisch toevoorder bij deze discussie kreeg ik de indruk, dat men bleef hinken op twee gedachten. Aan de ene kant de wens tot meedenken, met een eigen verantwoordelijkheid voor de gelovige, waarbij men een zekere pluri- formiteit in de opvatting van wat men het ge- loof noemt aanvaardt. Aan de andere kant wil- de men ook geen afstand doen van het woord gezag in de verhouding van de ambtsdragers tot de leken. Dat de waarde van een gedachte niet vastgesteld kan worden, niet door een bisschop en ook niet bij meerderheid van stemmen, maar dat deze zich alleen kan tonen in de discussie door de kracht van argumenten, dat komt velen nog wat vreemd voor. Men heeft nog steeds de idee, dat men binnen de kerk in ieder geval over de kern van het geloof gelijk moet denken. Het is natuurlijk ook de vraag of er nog een reden van bestaan voor een katholieke kerk zou overblijven, als men van deze gedachte afstand zou doen.

Onderwerpen in volgende bijeenkomsten

INTERESSANT voor de peiling van de menta- liteit in de kerk van vandaag was de tweede op- dracht voor de gespreksgroepen: een drietal on- derwerpen te noemen, waaruit een keuze kan worden gemaakt voor de volgende vergaderin- gen van de raad. Uit de hiervolgende opsom- ming kan men opmaken, wat in de huidige si- tuatie van de kerk de brandende kwesties zijn: Pluriformiteit en eenheid in de kerk; de saecu- larisatie en de gevolgen daarvan; de taak en de functie van de priester; seksualiteit en huwelijks- problematiek; katechese voor alle groeperingen aan de hand van de wereldproblemen; de toe- komst van de religieuzen (vooral beraad op hun toekomstige taak); de jeugd als probleemgebied, met vooral een onderzoek naar de houding van de jeugd tegenover kerk en godsdienst; de vrouw in het ambt. Wat ik mis is het celibaat van de priester. Is dit probleem te brandend misschien? Uit de voorgestelde onderwerpen is door de agendacommissie als thema voor de tweede vergadering van de raad gekozen: de ka- techese, het doorgeven van de geloofszerhe- den.

Als uitgangspunt voor de bespreking had de agendacommissie een discussie-stuk ontworpen: De katechese in de geloofsbeleving en de ge- loofsverkondiging. Waarom juist dit onderwerp? Omdat er binnen de kerk onrust en onbehagen bestaat. De ouderen, aldus de bisschop, gaan dikwijls schrijnend gebukt onder het gebrek aan houvast, de jongeren voelen zich vaak niet be- grepen en niet aangesproken.

Ook in deze discussie kwam weer naar voren de spanning tussen het autoritaire verleden, waarin geloof werd gedefinieerd als een boven- natuurlijke deugd, waardoor wij onder aanspo- ring en bijstand van Gods genade geloven, dat het door Hem geopenbaarde waar is... en de eisen van het heden, waarin men ruimte wil scheppen voor en wil uitnodigen tot een per- soonlijke geloofsbeleving binnen de gemeen- schap.

DE kinderlijke volgzaamheid van vroeger doet het niet meer. De ondergeschikten van vroeger willen zelf iemand zijn. Men wil inspraak en medezeggenschap. De gebeurtenissen van de laatste weken hebben duidelijk getoond, dat dit niet alleen het geval is in de Rooms-Katholieke kerk. De samenleving van vandaag barst overal uit de paternalistische structuren. Dat gaat ge- paard met onrust en onzekerheid. Vooral in de kerk zou men kunnen zeggen, omdat de kerk zich bemoeit met de totale mens, hem aangrijpt in zijn hele denken en handelen. En ook, omdat juist de Rooms-Katholieke kerk het klassieke voorbeeld was van Paternalisme.

Wij als humanisten volgen dit proces in het Ne- derlandse katholicisme met de grootste belang- stelling. Want de groei van een belangrijk deel van ons volk naar mondigheid en zelfbeschik- king kan ons niet onverschillig zijn.

S. v. d. BELT

De mammoetwet

(4, slot)

Toelating tot voortgezet onderwijs

DE nieuwe organisatie van ons onderwijs biedt dus talrijke doorstromingskansen. Het wekt daarmee de illusie dat een ieder hoger en hoger kan stijgen. Men moet zich echter wel realiseren dat het hier om mogelijkheden gaat en niet om rechten. Overgang naar een hogere school blijft altijd gebonden aan de eis van voldoende capaciteiten en geschiktheid. Het zal er in de praktijk op neerkomen dat alleen de uitblinkers en de laatbloeiers naar een hoger niveau kunnen overstappen. Bovendien is de overgang naar een andere school afhankelijk van de vakken waarin de leerling eindexamen heeft gedaan. Dit brengt ons op de differentiatie in het lesprogramma, een aantrekkelijke bijzonderheid van de nieuwe wet.

Differentiatie

TOT nog toe is het bij ons onderwijs zo, dat voor iedere school of afdeling een eigen vastomschreven lestabel is vastgesteld. Alle leerlingen volgen dezelfde lessen en moeten aan dezelfde eisen voldoen.

Alleen het ULO kent enige differentiatie.

De wetgever heeft een open oog gehad voor het feit dat de meeste leerlingen niet algemeen begaafd zijn en dat de belangstelling voor of tegenzin in bepaalde vakken mede van invloed is op de prestaties. Op grond hiervan is voor alle scholen van het voortgezet onderwijs de mogelijkheid geschapen om het aantal eindexamenvakken te beperken. De leerlingen kunnen bovendien vanaf een bepaald leerjaar hun eindexamenpakket naar aanleg en voorkeur samenstellen. Deze differentiatie vindt voor het VWO na het derde of vierde leerjaar plaats, voor het HAVO en MAVO-4 na het derde leerjaar, voor MAVO-3 na het tweede leerjaar. De vrijheid van keuze is uiteraard niet onbeperkt; dit zou alleen al om praktische redenen onuitvoerbaar zijn. Voor elk schooltype is een aantal verplichte examenvakken voorgeschreven, welke aangevuld moeten worden met een bepaald aantal keuzevakken. Het klassikale systeem wordt hiermee dus min of meer doorbroken en maakt plaats voor een individueel gerichte benadering. Naast de vele voordelen van deze regeling schuilt er ook het gevaar in van een vroegere specialisatie en beperking van de verdere studiemogelijkheden. Tot nog toe gaf een bepaald eindexamenpakket aan alle bezitters ervan dezelfde rechten. Bij de nieuwe eindexamenpakketten is de keuze van studie of beroep nauw gebonden aan de vakken waarin eindexamen is afgelegd. Wie bijvoorbeeld naar de HTS wil, zal eindexamen moeten hebben afgelegd in wis- en natuurkunde.

Wat betreft de inhoud en de presentatie van de leerstof blijven nog tal van vragen te beantwoorden. Aldoende zal men tot definitieve oplossingen moeten komen. In het algemeen kan men stellen dat vooral bij het MAVO en HAVO een groter beroep op de praktische intelligentie zal worden gedaan. Zo zal bijvoorbeeld bij het onderwijs in de moderne talen meer aandacht worden besteed aan de spreekvaardigheid dan aan het vertalen. Gezocht wordt ook naar aangepaste methoden van onderwijs, waarbij o.m. gebruik wordt gemaakt van audiovisuele hulpmiddelen.

Scholengemeenschappen

DE Mammoetwet maakt het mogelijk dat verschillende scholen samengaan in één verband. Het doel is de overgang van het ene schooltype naar het andere zo soepel mogelijk te laten verlopen. Ook verwacht men dat het geregeld samenwerken met kinderen uit allerlei milieus het onderling begrip en respect tussen de leerlingen zal bevorderen.

Allerlei combinaties zijn mogelijk: een Lyceum

met een HAVO-school, een MAVO/HAVO-scholengemeenschap of een VWO/HAVO/MAVO-combinatie.

Hoewel een scholengemeenschap het beste aan het doel beantwoordt wanneer deze in één gebouwcomplex is gehuisvest, kunnen er ook gemeenschappen van scholen worden gevormd van scholen in verschillende gebouwen.

E. VAN DER REIJDEN

Publicaties over de Mammoetwet

Mochten er onder de lezers van *Mens en Wereld* zijn die lust hebben om hun tanden in de mammoet te zetten, dan volgt hier wat (licht) verteerbare kost:

'Wat moet ik met de Mammoetwet?' door dr. M. Brok (Zwarte Beertjes, A. W. Bruna en Zn., Utrecht 1968, 160 pag., prijs f 2,50). Behandelt vrij uitvoerig de totale problematiek van de organisatie van het voortgezet onderwijs. Het accent van de publikatie ligt op het MAVO/HAVO/VWO.

'Na de lagere school?' door Ton Elias (Staatsuitgeverij, 1967, 112 pag., prijs f 1,-). Hierin wordt vooral ingegaan op het aan het basisonderwijs (lagere school) aansluitend beroepsonderwijs, waaraan ongeveer de helft van de publikatie is gewijd.

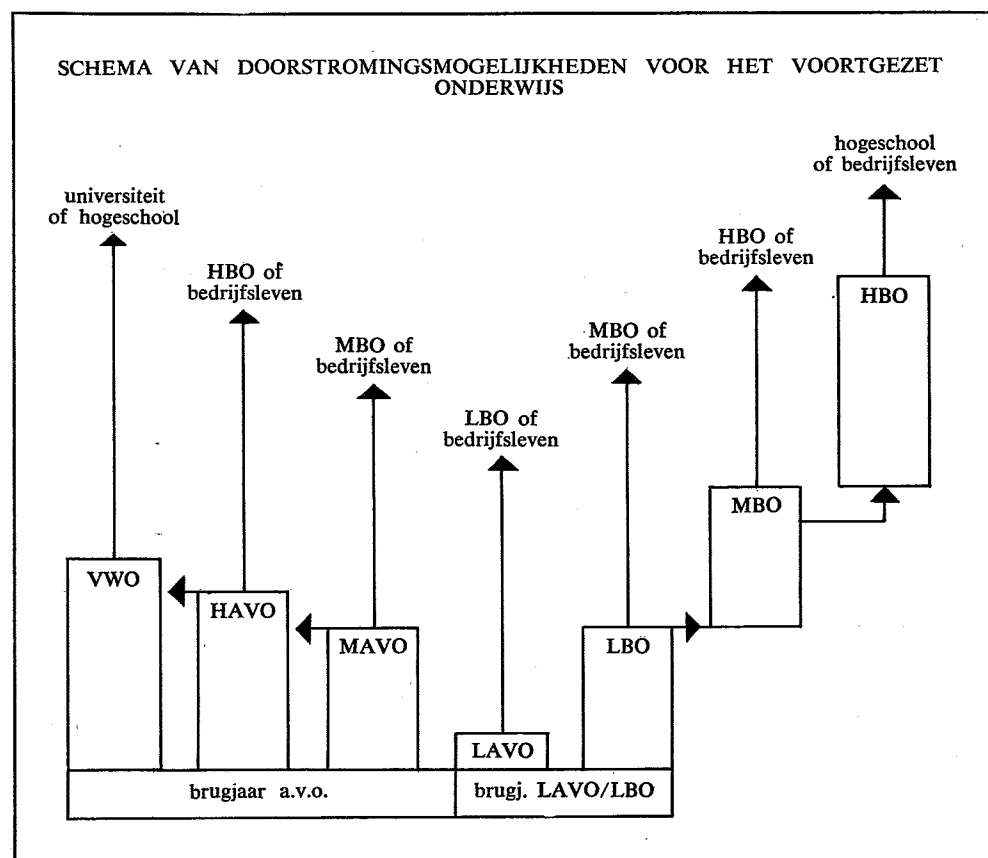
'Uw kind en de Mammoetwet', door prof. dr. G. Th. M. Verhaak (Malmberg, Den Bosch, 32 pag., prijs f 0,95). M.i. te veel een pleidooi en te weinig objectieve informatie.

EEN BOOM IN ZAGREB

WANNEER een jong paar in de Joegoslavische stad Zagreb 'aantekent', dan wordt het door een ambtenaar aldus toegesproken: 'Wilt u een boom planten in het Park der Jonge Paren? Dat zal een mooie herinnering voor u zijn en een aardig symbool van uw huwelijk. Hier heb ik een aardig album met foto's van de meest verschillende bomen en struiken. Elke boom heeft zijn eigen prijs.'

Voor de bomen moet dus worden betaald, maar daar staat tegenover, dat men een oorkonde ontvangt met de woorden: 'Laat uw liefde en geluk groeien net als de boom in het park.'

Persbureau Tanjung verklaart triomfantelijk: 'In twee maanden werden 150 jonge boompjes geplant. De actie is onderdeel van een grote campagne die de Boom van de jeugd wordt genoemd.' Het persbureau maakte duidelijk, dat het ideaal pas is bereikt, wanneer iedere Joegoslafaaf zijn boom heeft geplant. Men denkt daarbij aan het Park van de Allerkleinsten, het Park van de Ambachtslieden, enz. De 'uitvinder' van het Park der Jonge Paren is een ingenieur, Stanko Jelcic, die werd geïnspireerd door de eeuwenoude gewoonte die bestaat langs de kust van de Adriatische Zee om bij het sluiten van een huwelijk een olijfbom te planten.

Geschiedenis van het Humanisme in Nederland

door dr. A. L. Constandse

'een boeiende geschiedenis van een belangwekkende stroming die veel grote Nederlanders heeft voortgebracht.'

190 blz. f 8,90

Jezus van Nazaret

10 visies op de figuur van Jezus Christus. (vanuit christelijk, humanistisch en joods, mohammedaans en boeddhistisch standpunt)

108 blz. f 2,95

Essays van een Humanist

door Julian Huxley

Nu in Nederlandse vertaling.

Enige opstellen van deze bekende auteur,

die hiermede een eigen bijdrage aan de humanistische gedachtenwereld levert.

263 blz. f 14,90

De tegenwoordige stand van het wijsgerig denken

door prof. dr. C. A. Mennicke

'vooral boeiend door de beschrijving van de existentialistische levenshouding.'

163 blz. f 5,50

Het Humanistisch Verbond

Wat wil dat Verbond nu eigenlijk?

Dit boekje geeft antwoord op die vraag. Het laat een aantal vooraanstaande humanisten, maar ook tegenstanders aan het woord. Een poging tot eerlijke voorlichting dus...

141 blz. f 2,-

Kennis van Goed en Kwaad

door dr. Libbe van der Wal

'de schrijver richt zich tot de ontwikkelde lezer, van wie hij geen filosofische geschooldheid eist. Hij vermijdt het vaak hinderlijke vakjargon. Zijn betoog is glashelder, zijn wijze van schrijven levendig en boeiend.'

270 blz. f 6,90

U kunt deze uitgaven bestellen bij het centraal bureau van het Humanistisch Verbond, Postbus 114, Utrecht, bij voorkeur door storting of overschrijving van het verschuldigde bedrag op giro 304960 t.n.v. het Humanistisch Verbond, Utrecht.

ANNONCES:

Wed. v. leraar kunstvakken, 66 jr., kl. buitenhuis bew., met veel culturele belangst., zou graag in contact komen met hartelijke intelligente kunstzinnige man, voor vriendschap, reizen enz. Brieven graag over leven en interesses, onder no. 85 buro M. en W.

Weduwnaar, 37 jr., met 2 dochters, 12 en 14 jr., zoekt lieve **huishoudster**, alleen overdag, weekend vrij. Bij voorkeur circa 50 jr. L. de Groot, Maassluisstr. 622, Amsterdam. Tel. 152512.

Weduwe, 57 j., natuur- en dieren-vriendin, zoekt gez. heer tot 65 j., liefst met auto, om samen wat van het leven te maken. Noord-Holland. Brieven onder no. 84 buro M. en W.

Echtpaar zou gaarne goede vriendin, onopvallend, doen kennismaken met event. levenspartner. Bijv. weduwnaar of gescheiden man tot max. 60 jaar. Bedoelde dame is een aantrekkelijke, gezellige vrouw, weduwe van 54 jaar, met veel interesses en financ. onafh. Brieven buro M. en W. onder no. 86.

Buitenkerkelijk?

Vraag inlichtingen over het

Humanistisch

Verbond

postbus 114

Utrecht

(of stuur ons adressen van belangstellenden)

MENS EN KOSMOS

24e jaargang

Tweemaandelijks tijdschrift, gewijd aan de studie van wijsbegeerte, religie en geestelijke stromingen.

Redactie: Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins.

Abonnementsprijs f 15,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever N. KLUWER-DEVENTER.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Gezond natuurlijk leven is vegetarisch leven. Een gezaghebbend oordeel over de modernste stromingen op voedingsgebied vindt u in de „Vegetarische Bode”. Een proefabonnement voor zes nummers ad f 2,50 zal u hiervan overtuigen.

Administratie: Admiraal de Ruijterweg 236 huis, Amsterdam W 2, postgiro 9266.

INDEX-CIJFERS

van de kosten van het levensonderhoud voor gezinnen van hoofd- en handarbeiders (exclusief sociale lasten) volgens opgave van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

1958	117	
1959	118	stijging 0,85%
1960	121	„ 2,54%
1961	123	„ 1,65%
1962	127	„ 3,25%
1963	132	„ 3,94%
1964	140	„ 6,06%
1965	147	„ 5,00%
1966	156	„ 6,12%
1967	161	„ 3,21%
1968	?	

Omdat „Aurora” het kapitaal van alle op Index-Benaderingsvoorwaarden gesloten verzekeringen met de bovengenoemde percentages heeft verhoogd, hebben de verzekerde bedragen hun koopkracht behouden.

Hoe gaat dit verder?

In de brochure „Index-Benadering, Hoe en Waarom” wordt verteld op welke wijze „Aurora” haar verzekerden een zoveel mogelijk waardevaste levensverzekering biedt.

N.V. LEVENSVZERKERING-MAATSCHAPPIJ

Aurora

Nachtwachtdaan 20, Postbus 9200 Amsterdam - Telefoon 78 33 55

HUWELIJK

De door het Humanistisch Verbond opgerichte niet-commerciële

CORRESPONDENTIEKRING

helpt u bij het leggen van serieuze

HUWELIJKSCONTACTEN

op basis van eigen keuze.

Vraag brochure met voll. inl. aan de Humanistische Correspondentiekering, postbus 210, Utrecht. A.u.b. 40 ct. postzegels bijsluiten.